

pondet, dici posse, Deum non solum auxilia gratiæ, sed etiam generalem concursum ad similem actum denegare damnatis. In hoc autem non quiescit, quia illud esset perpetuum miraculum, vel perpetua violentia illata Angelo, vel homini. Sed hoc fortasse non esset magnum inconueniens, ut capite sequenti dicam. Secundo vero respondet, talem actum licet a dæmone habeatur, in illo non esse sufficientem dispositionem ad gratiam, vel remissionem peccati, quia Deus non vult acceptare illum, ut sufficientem dispositionem ad gratiam, vel remissionem peccati. Nam etiam in viatoribus, ex sententia Scoti, ille actus non est sufficiens dispositio ad gratiam, nisi ex acceptatione divina. Potuit ergo Deus statuere certa, et infallibili lege acceptationem illam offerre pro statu viæ, eamque pro statu damnationis absolute denegare.

14. *Solida omnino responsio.*—Verumtamen dubitatio supponit fundamentum falsum, nimirum, posse liberum arbitrium sive hominis, sive Angeli, cum solo concursu generali se sufficienter disponere ad gratiam, et post lapsus posse se eodem modo disponere ad remissionem peccati, et ad infusionem gratiæ, per quam formaliter talis remissio fit. Utrumque enim est valde falsum, ut de penitentia hominis ostensum est in art. 4, 3 part., disp. 3, sect. 6, et de dispositione ad gratiam in tract. de Gratia, lib. 2 et 7. Et supra in libro quinto ostendimus, illa catholica dogmata de Gratia, non in hominibus tantum, sed etiam in Angelis vera esse. Verumtamen etiam posito illo suo dogmate, potuisset facilius Scotus respondere, non quancumque attritionem naturalem esse dispositionem acceptabilem a Deo, ad remissionem peccati, sed oportere, ut saltem sit attritio undique moraliter bona, et honesta, ut ipse Scotus fatetur. In dæmonibus autem non potest esse talis attritio, ut in capite sequenti ostendimus. Scotus autem forte non ita respondet, quia hoc posterius non admittit, ut ibi videbimus. Præterea idem Scotus ultra honestatem, certum gradum intentionis postulat in attritione, ut ad gratiam sufficienter disponat. Potuisset ergo dicere in Angelis requiri majorem intentionem, quam fortasse possint per solas vires liberi arbitrii cum concursu generali elicere: præsertim in tali statu, ubi coguntur semper attendere ad pœnas, quas patiuntur, et ad vehementem tristitiam, et dolorem de illis elicendum, et ideo credibile est, non posse simul conari ad detestationem, et dolorem de peccatis valde intensum. Sed

hoc etiam effugium in falsa doctrina fundatum est, et ideo solida responsio est, sufficientem dispositionem ad gratiam, et remissionem peccati, sine vero, ac supernaturali auxilio gratiæ, haberi non posse, illudque omnibus damnatis denegatum esse.

CAPUT VIII.

UTRUM DÆMONES SINT ITA OBSTINATI IN MALO, UT NULLUM ACTUM VOLUNTATIS UNDIQUE HONESTUM, HABERE POSSINT.

1. *Opinio concedens dæmoni, posse opus bonum morale edere.*—Aliquorum theologorum sententia fuit, dæmones quantumcumque obstinati in suo peccato sint, non esse determinatos ad semper peccandum, seu ad efficiendum actum malum, quotiescumque aliquid libere operantur, ac subinde posse dæmones, vel damnatos aliquos actus efficere omni ex parte bonos moraliter, tam ex objecto, quam ex circumstantiis. Ita tenet Scotus, in 2, d. 7, quæst. unica, Tartaretus, quæst. 1, dub. 2, Bassolis, quæst. 1, artic. 3, Durandus, quæst. 2, sequitur Angles in florib. 2, sentent., d. 7, quæst. 2, conclus. 8, dub. 6, et refertur Pelbartus in Glossa, 2 part., verbo Dæmones, titul. de Obstinat. dæmon., § 38. Fundantur, quia voluntas, etiam in dæmone est libera, vel in omnibus, vel in pluribus actibus, non tantum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem: ergo potest operari, et non operari similes actus, et cum operatur, potest bene, et sine ulla malitia operari: ergo ratione libertatis quoad exercitium, potest interdum nec peccare, nec bene agere, et ratione libertatis quoad specificationem potest aliquando opus simpliciter bonum facere.

2. *De libertate quoad exercitium.*—Prior pars declaratur, quia voluntas Angeli ex natura sua est libera, quoad exercitium in actibus ordinis naturalis, non tantum quoad singulos actus, sed etiam quoad totam eorum collectionem, quia nulla est causa necessitatem illi imponens ad exercendum aliquem actum confuse, seu disjunctim, magis quam determinate; ergo hanc libertatem retinet dæmon, quia etiam in illo assignari non potest causa, contrariam necessitatem imponens. Et quamvis daremus, voluntatem dæmonis necessitari a DEO ad aliquem particularem actum, ille non esset malus, nec peccatum, et respectu aliorum omnium, esset quoad exercitium liber dicto modo, id est, respectu totius collectionis cæte-

rorum actuum. Ex quo ulterius inferitur, posse aliquando abstinere ab omni actuali peccato. Probatur consequentia, quia sic abstinendo ab actu, non peccaret peccato commissionis, quia tale peccatum non committitur sine actu: nec etiam peccaret omittendo, quia non habet peculiare præceptum semper aliquid agendi; hoc enim præceptum nec naturale est, nec est ulla ratio fingendi illud positivum in dæmonibus.

3. *De libertate quoad speciem.*—Posterior item pars de libertate quoad specificationem eodem modo, et efficacius probari potest. Quia Angelus ex natura sua est liber, vel in omnibus, vel fere in omnibus actibus suis quoad specificationem, seu determinationem inter bonum et malum, ut est certissimum de Angelo in pura natura spectato: sed in dæmone manet voluntas naturalis integra et perfecta, quia non est læsus in naturalibus, juxta commune axioma Dionysii et theologorum; ergo retinet eandem libertatem. Dices, voluntatem dæmonis in se mansisse integram, sed impeditam ad operandum bonum ratione peccati superadditi. Sed contra, quia peccatum semel commissum non potest omnino, et ex necessitate impedire indifferentiam quoad specificationem inter bonum et malum actum; ergo nec potest omnino tollere usum libertatis quoad specificationem. Antecedens probatur, quia peccatum semel commissum ab Angelo, non semper, ac perpetuo durat in actuali voluntate, qui oportet voluntatem illam necessitari quoad exercitium ad continuationem illius actus, quod cum fundamento dici non potest. Tantum ergo manet quoad maculam, vel reatum: sola autem habitualis culpa non potest necessitate voluntatem ad actum malum etiam quoad specificationem; præsertim cum habitualis culpa tantum sit privatio quedam physica, vel moralis. Et quamvis ei jungatur vitiosus habitus, ille non potest talem necessitatem imponere voluntati, quia habitibus utimur cum volumus, ut paulo post magis ostendimus. Concludit ergo Scotus, in dæmonibus non deesse potestatem bene operandi moraliter: addit vero probabile esse, nunquam exire in actum per hanc potentiam, propter vehementem malitiam, secundum quam (inquit) magis probabile est agere, quam secundum potestatem naturalem, quam habent ad oppositos actus.

4. *Contraria sententia communis et vera.*—Contraria sententia communis est theologorum, et vera, juxta quam duo dicenda sunt. Primum est, dæmonem in omnibus actibus,

quos libere exercet, male moraliter operari. Secundum est, dæmonem nunquam cessare ab omni actuali peccato, sed aliquod semper committere, quamvis libere saltem quoad exercitium. Hæc est sententia D. Thomæ, 1 part., quæst. 46, art. 2, ad 5, quæst. 16, de Malo, art. 5, et quæst. 21, de Verit., art. 10, et in 2, d. 7, quæst. 1, art. 2, ubi Magister idem sentit, et defendit Capreolus, quæst. 1, et Cajetanus ac alii recentiores, d. art. 2, et Ferrariensis 4, contra Gent., cap. 95, Soto, in 4, d. 50, art. 4, concl. 2, et art. 5, Bonaventura, Richardus, Gregorius, Gabriel, Major, Ægidius, in dicta distinct. 7, quæst. 1, art. 2, et Marsilius, in 2, quæst. 5, art. 3, Holchot, quæst. 4, et Altisiodorensis, lib. 2 Summæ, tract. 2, cap. 7, q. 1 et 2, Alensis, 2 part., quæst. 102, memb. 2 et 3, ubi non solum ait, dæmones semper male agere, sed etiam demereri, et Henricus, quodlib. 8, quæst. 11. Et idem sentit Adrianus, in 4 tit., de Sacrament. pœnit., quæst. 3, et alios refert, et sequitur Malonius, in 2, distinct. 7, disp. 15.

5. *Probatur hæc communis sententia ex Patribus.*—Primo probari potest hæc sententia ex doctrina Patrum, præcipue ex Fulgentio, de Fide ad Petrum, cap. 3, cujus verba ex parte retulimus, et præcipue notanda sunt illa: *In quo (id est, in igne) omnes illi prævaricatores Angeli, nec mala possunt unquam voluntate carere, nec pœna.* Et infra: *Ex quo ruina illius meriti in hanc inferiorem sunt detrusi caliginem, bonam non poterunt resumere voluntatem.* Et infra: *Quam si amiserunt Angeli, ut amissam deinceps habere non possint, et multa similia de hac obstinatione docet, et tandem concludit, quod sicut beati nullas in se malæ voluntatis reliquias habebunt, sic damnati nullam bonam habere poterunt voluntatem.* Ex aliis vero Patribus adducit Malonius supra generales quasdam sententias, quas de damnatis omnibus, eorumque statu proferunt, ut est illa Innocentii III, lib. 3, de Contemptu mundi, cap. 10: *Voluntas damnati, licet amiserit potestatis effectum, semper habebit malignitatis affectum.* Et ad eundem loquitur Prosperus, lib. 3, de Vita contempl., cap. 12, ubi ait: ideo dixisse Christum, damnatos ligatis pedibus et manibus, mitti in tenebras, quia in inferno, ubi Deo nemo confitetur, actione privantur. Quod intelligendum videtur de actione honesta, quia absolute non omni actione privantur. Bernardus etiam, epistol. 253, damnatos dicit semper persistere in voluntate peccandi.

6. *Favet etiam Scriptura.* — Et ad hunc modum possunt induci multa verba Scripturæ, qualia sunt illa ad Galat. 6: *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Et Joann. 9: *Venit nox, in qua nemo potest operari,* et cap. 11: *Ambulate dum lucem habetis, ut non tenebræ vos comprehendant.* Ac denique illud Eccles. 9: *Neque opus, neque ratio, neque sapientia, neque scientia erunt apud inferos.* Opus enim bonum sine aliqua prudentia, et recta ratione non fit: ubi autem neque ratio, neque sapientia est, profecto neque prudentia, neque recta ratio esse possunt. Unde Innocentius III supra, c. 7, illa verba tractans, ait: *Tanta erit in reprobis mentis oblivio, tanta cæcitas animi, tanta confusio rationis, ut raro, vel nunquam ad cogitandum quidquam de Deo possint assurgere, nedum ad confitendum valeant aspirare.* Specialius vero Ignatius, Epist. 8, ad Philippens., de dæmone loquens ait: *Sapiens est ad male faciendum, bonum vero quid sit, ignorat,* utique practice, sicut sequentia verba declarant: *Ignorantia oppletus est propter voluntariam demerentiam. Quo enim modo non est hujusmodi, qui nec ante pedes, et pro patulo positam rationem videt?* Addi etiam potest illud Job 10: *Ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat,* ubi Gregorius, lib. 9 Moral., cap. 48, per defectum ordinis confusionem, quæ in damnatorum erit mente, intelligit, *in quibus (ait) nihil ordinate fieri poterit;* nihil ergo boni erit, quia operatio non est bona, nisi recta, et ordinata sit. Unde cap. 41, de dæmone saltem allegorice dicitur: *Cor ejus indurabitur tanquam lapis.*

7. *Ex citatis locis conjecturales rationes formantur.* — Ex quibus, et similibus testimoniis possumus aliquibus rationibus, vel conjecturis prædictam sententiam confirmare. Primo, quia si dæmon posset actum facere omni ex parte moraliter bonum, posset velle honestum opus facere, quia honestum est, et rectæ rationi conforme: sed dæmon nunquam potest ita operari; ergo nec actum moraliter bonum facere. Consequentia est nota, et sequela probatur, tum quia secundum vera principia moralia de ratione operis honesti est, ut ex motivo honesto formaliter fiat, ut ex 1, 2, suppono. Tum etiam, quia saltem necessarium est, ut fiat propter honestum finem, qualitercumque id explicetur: unus autem finis honestus, et naturalis ordinis est, ipsum honestum objectum, qua honestum est, et rectæ rationi conforme: si ergo dæmon potest operari propter honestum finem naturalem, maxime

poterit propter ipsam honestatem naturalem operari, nam inter naturales fines hic est maxime consentaneus, et obvius, ac possibilis naturæ rationali. Vel ergo dæmon nihil potest bene operari, vel certe naturalem honestatem illo modo intendere non potest. Quod autem id non possit, imprimis probari potest veluti a priori, quia dæmon semper habet suam voluntatem quasi formaliter adhærentem pravo fini suo, cui repugnat intentio honesti, qua honestum est. Secundo a posteriori, et ab incommodis, quia consequenter etiam posset odio habere peccatum, quatenus contra rectam rationem est. Item posset aliquid propter Deum facere, ut velle servare aliquod præceptum ejus, quia hoc est rationi conforme, vel etiam posset laudare Deum, aut aliquomodo amare, quia bonus est. Hæc enim omnia, et similia sunt honesta secundum rationem naturalem. Unde si ratio contrariæ sententiæ fundata in libertate, et potestate naturali efficax esset, de illis omnibus æque procederet. Absurdum autem esset hæc similia in damnatis admittere, cum Psalm. 6 dicatur: *Non est in morte, qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?* et Proverb. 19: *Impius cum in profundum venit, contemnit.*

CAPUT IX.

AN PROPRIA CAUSA OBDURATIONIS DÆMONUM SIT DIVINI AUXILII VEL CONCURSUS DENEGATIO.

1. *Prima opinio ejusque fundamentum ex Ægidio.* — Ut veritas in superiori capite demonstrata solidius fundetur, et contraria fundamenta expellantur, necesse est causam tantæ necessitatis male operandi, seu impossibilitatis bene operandi, diligentius inquirere. Duplex enim causa hujusmodi effectus cogitari potest, videlicet privativa, de qua in præsentis capite; et positiva, de qua in capite sequenti. Quod ergo attinet ad causam privativam, prima opinio est, tantæ obstinationis causam esse privationem auxilii divini gratuiti. Ita sentit Ægidius, in ultimo discursu illius articulo primo, superiori capite citati, et explicat in hunc modum. Nam triplex est motus in voluntate, scilicet, naturalis, gratuitus, et electivus, ex quibus primus esse potest in voluntate dæmonis, et est bonus, non bonitate morali, sed naturali, quia non est liber, et est ex inclinatione data ab auctore naturæ, quæ non potest non esse bona. Motus autem gratuitus non potest esse in voluntate dæmonum, cum

sine gratia fieri non possit, quæ illis denegata est. Motus denique electivus esse quidem potest in voluntate dæmonis, tamen semper eligit ex amore sui, et propter seipsum, et ideo talis electio semper est mala, quia non ad Deum, sed ad seipsum ordinatur. Antecedens probat, quia Angelus destitutus auxilio gratiæ non potest eligere supra seipsum, id est, propter aliud supra se, nam per solas vires liberi arbitrii semper eligit super se: sed dæmon non habet auxilium gratiæ, quo supra se eligit; ergo omnis motus electivus Angeli malus, et inordinatus est.

2. *Ejusdem opinionis fundamentum aliud ex Vasquez.* — Eandem sententiam defendit Vasquez, 4 part., disput. 241, cap. 4, modo tamen longe diverso, nam per auxilium gratiæ, quo dicit privari dæmones, ne bonum aliquid operari possint, intelligit cogitationem bonam, et congruam, seu efficacem, quæ habitura sit effectum boni consensus. Supponit enim cogitationem congruam ad operandum bene moraliter, etiam intra ordinem naturæ, esse veram gratiam, seu auxilium gratuitum, quia non est debita naturæ rationali, non tantum in statu damnationis, verum etiam nec in statu viæ, aut puræ naturæ. Ex quo principio consequenter infert, potuisse Deum juste denegare dæmoni hujusmodi auxilium, seu cogitationem boni congruam, in perpetuum, quia et illam non debet, et dæmon peccando totam hanc pœnam digne meruit. Denique, quod illam negaverit, ex illo generali principio colligere videtur, quod Deus omne gratiæ auxilium damnatis denegat. Et præterea videtur tacite id probare a sufficiente partium enumeratione. Nam supponit, in damnatis esse hanc impotentiam bene operandi, et nulla alia causa sufficiens talis effectus reddi potest, ut late discurret referendo, et improbando omnes causas, quæ ab aliis assignantur; ergo hæc est vera et unica causa.

3. *Rejicitur utrumque superius fundamentum.* — Hæc vero sententiæ mihi non probantur, quocumque illorum modorum explicentur. Nam principium, in quo conveniunt, scilicet, ad singula opera libera moraliter bona intra ordinem naturæ esse necessarium auxilium gratiæ veræ, ac propriæ, falsum esse censeo, tam in pura natura rationali, vel intellectuali, quam in natura humana lapsa, ut in opere de gratia, lib. 2, cap. 15, late tractavi. Ergo ex hoc principio, vel non potest probari, quod in natura angelica lapsa, vel in universum, in spirituali creatura damnata sit necessarium

proprium auxilium gratiæ ad unum, vel aliud opus liberum bene moraliter perficiendum, propter rationem supra factam, quod naturalis virtus, et potentia in eo statu integra manet: vel certe si in illo statu est peculiaris necessitas talis auxilii, impotentia bene operandi sine illo non provenit ex carentia auxilii, quia ipsa necessitas auxilii supponit impotentiam, quæ in statu puræ naturæ non fuisset, nec in via fuit. Ergo alia prior causa assignanda est in eo statu, a qua talis impotentia proveniat.

4. *Impugnatur deinde seorsim Ægidius.* — Deinde prior modus dicendi Ægidii, vel aliquid plane falsum, vel illud ipsum, cujus ratio quæritur, supponit. Probatur, nam cum ait, motum electivum factum sine auxilio gratiæ, propter se, et ex amore sui fieri, et ideo esse malum moraliter, vel supponit omnem amorem sui, seu electionem alicujus boni, propter proprium commodum, esse actum moraliter malum, vel specialiter loquitur de motu electivo ex amore sui nimio, seu inordinato. Primum est plane falsum: in secundo autem, ut aliquid inferre possit, principium petit. Prior pars probatur, quia amor concupiscentiæ ex suo genere non est intrinsece malus, imo si sit de bono naturæ consentaneo, et convenienti, de se est bonus, et honestus, quia secundum regulam rectæ rationis haberi potest, ut amor scientiæ, sanitatis, et ipse etiam amor naturalis beatitudinis, imo etiam amor, et desiderium supernaturalis beatitudinis, et aliorum spiritualium bonorum, quatenus nobis bona, et convenientia sunt, honestus est, et sanctus, ut in d. lib. de Grat., et in lib. etiam de Pœnit., ostendi. Ergo quamvis dæmon destitutus auxilio gratiæ ex amore sui aliquid velit, et operetur, non inde sequitur illum actum esse moraliter malum, quia posset procedere ex amore sui non malo, quia ipse amor non est ex objecto malus, nec ordinatur ad alium finem, ex quo malitiam necessario sumat. Quod si altera pars eligatur, et dicatur, quamvis amor sui, et operari propter se, non sit semper et ex se malum, nihilominus in dæmone semper esse malum; contra hoc objicimus, quia ratio supponit id, quod inquirimus. Unde iterum redit quæstio, cur amor sui semper in dæmone inordinatus sit. Aut enim amor ille est mere naturalis, et ut sic non potest non esse bonus, vel est liber, et ut sic est indifferens, ut sit rectus, vel ordinatus, bonus, vel malus: ergo potest aliquando esse bonus, cum de se sit contingens, unde igitur determinatur